

Několik poznámek k Weyrovu spisu „Teorie práva“

Jaroslav Kallab.

1. Systematika díla Weyrova. — 2. Intelekt a vůle. — 3. Existence a platnost. — 4. Objektivnost. — 5. Dvojitý smysl slova platnost. — 6. Jednotnost právního řádu. — 7. Spravedlnost. — 8. Exaktnost a abstraktnost.

1. **S y s t e m a t i k a** díla Weyrova. Vyčerpávající kritika Weyrova spisu „Teorie práva“ (Sbírka spisů právnických a národohospodářských, sv. LXXXVI, Brno 1936, 388 str., za 90 Kč) vyžadovala by mnohem většího místa, než jí může věnovati odborná revue. Neboť jest málo spisů tak naplněných myšlenkami jak filosofickými tak právními, někdy zcela novými, někdy originálně formulovanými, vždy nabádajícími k dalšímu přemýšlení, jako tento spis, v němž Weyr shrnul výsledky aspoň dvaceti let své pilné a soustavné vědecké práce. Věda právní, zvláště naše, bude se musiti v nejrůznějších svých odvětvích vždy znovu k tomuto spisu vraceti, třeba i jen proto, aby si ověřila a lépe vyzbrojila své učení odchýlné.

Do této záplavy jednotlivých otázek nemíním se na tomto místě pouštět; lepší příležitost k tomu se naskytne při projednávání kterékoliv konkrétní otázky právníké. Neboť teorii nemůžeme posuzovati jen podle logické její správnosti a ucelenosti, nýbrž i podle její schopnosti usnadniti řešení konkrétních otázek, podle její „working power of truth“, jak říkají pragmatisté.

Také systematický výklad o tom, v čem a proč s Weyrem souhlasím a v čem a proč se s ním rozcházím, nemíním na tomto místě podati, a to ze dvou důvodů: Pokusil jsem se o takový soustavný výklad v kritice prvního spisu, v němž Weyr rozvinul svou teorii práva (Základy filosofie právní, 1920, má kritika ve Sborníku věd právních a státních, r. XX., 1920, str. 114—134); přes obsírnou odpověď Weyrovu (Časopis pro právní a státní vědu, r. III., 1920, str. 228—255) nemám, co bych podstatného na svém stanovisku měnil, zvláště, když jsem je podrobněji vyloužil v řadě článků *).

*) L'oggetto della scienza giuridica. Rivista internazionale di Filosofia del Diritto, 1921; Positivní právo a princip spravedlnosti. Časopis pro právní a státní vědu, 1921; Příspěvek k nauce o fikcích v právní vědě. Sborník věd právních a státních, 1922; Pravotvorný monopol státu a po-

Za druhé však Weyr sám systematickou kritiku své teorie v tomto spise valně ztížil zvláštním způsobem uspořádání svých výkladů. Právě ve spise nadepsaném „teorie práva“ bychom očekávali velmi pečlivou systematickou členící látku v přehlednou logickou jednotu. Překvapuje tedy, uvádí-li Weyr v úvodě (str. 14), že zamýšlel uspořádati látku své teorie prostě podle soustavy slovníkové, a je-li si i při nynějším uspořádání látky vědom, že systematicka jeho díla není bezvadná. Vysvětluje-li Weyr tento nedostatek tím, že o teorii práva ve smyslu tohoto spisu lze říci, že nutně a nezbytně jedná vždy o témž ústředním problému, ať pojednává o jakékoliv speciální otázce (str. 14), zdá se mi, že to je vlastnost každé teorie, že musí nejdříve jasně vypracovati ústřední pojem a stopovati pak systematicky různé obměny, jež prodělává v kombinacích, jež jsou dány nebo myslitelné. Jestliže Weyrův ústřední pojem teorie právní se systematickému zpracování vzpírá neb je ztěžuje, vzniká v nás podezření, je-li skutečně tak logicky čistě vypracován, aby mohl býti osou myšlenkového systému, základem teorie.

A skutečně, přihlédneme-li blíže, jak Weyr chápe smysl „teorie práva“, zesiluje se v nás ještě toto podezření.

K otázce, co vlastně pokládá za jádro problému teorie práva či právní vědy (neboť výrazu „teorie“ užívá Weyr jako synonyma výrazu „věda“ (str. 9), vrací se Weyr opětovně, nejdůrazněji tam, kde vzájemně proti sobě vymezuje území právní vědy, sociologie a historie. Tam (str. 74) praví: „Bylo-li řečeno, že právní věda

žadavek logické jednotnosti právní vědy. Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně, 1922; Ideál a fikce v politice. Vědecká ročenka práv. fak. Mas. univ., 1924; Postulát spravedlnosti v teorii právní. Vědecká ročenka práv. fak. Mas. univ., 1926; Právní filosofie a výklad zákonů. Vědecká ročenka práv. fak. Mas. univ. 1927; Tři poznámky k Weyrově úvaze o metodě sociologické. Časopis pro právní a státní vědu, 1928; In margine Englišova třídění věd. Sborník prací k padesátým narozeninám Karla Engliše, 1930; Quelques renseignements sur la Méthodologie des sciences juridiques puisés dans la Doctrine de la Classification des Sciences. Studi filosofico-giuridici dedicati a Giorgio del Vecchio, Modena 1930; Die Rechts- und Wirtschaftsphilosophie an der Masaryk-Universität. Prager Rundschau, 1932; Poznámky o významu normativní teorie (čiré vědy právní) pro teorii práva trestního. Vědecká ročenka práv. fak. Mas. univ., 1932; Právo a politika. Studie metodologická. Vědecká ročenka práv. fak. Mas. univ., 1933; Předmět a metody kriminologie. Sborník věd právních a státních (Pocta Miříčkoví), 1933; Le Droit et la Politique. Revue internationale de la théorie du Droit, 1934; O pojmu práva, spravedlnosti a zákona. Věda a život, 1934; Právní věda a věda o právu. Poznámky k Weyrově noetice. Časopis pro právní a státní vědu, 1935; O třídění věd. Věda a život, 1936.

je vědou o normách a jejich obsahu, znamená to, že tato věda se zabývá jednak povšechně formami normativního poznávání, jednak pomocí těchto forem poznává konkrétní obsah jednotlivých souborů právních (právních řádů). Prve uvedená její funkce jest metodologická a soubor povšechných poznatků takto získaných lze nazvati normativní teorií čili ryzí naukou právní. Tato teorie jest tudíž v oblasti normativního poznávání obdobou t. zv. exaktních věd (roz. matematických) v oblasti poznávání přírodovědného. Výrazu „normativní teorie“ lze však použítí i jako synonyma pro normativní metodu, což se skutečně velmi často stává; pak soubor obecných, t. j. bez ohledu na konkrétní obsah jednotlivých právních řádů získaných a obecně platných poznatků možno nazvati i obecnou naukou (vědou) či teorií právní. Aplikací těchto obecných poznatků na konkrétní obsah právních řádů poznáváme tyto řády a tak vznikají jednotlivé právní vědy, jako československá, francouzská, rakouská, německá atd. podle právního řádu, jehož obsah jest předmětem jich poznávání. ... Normativní teorie, resp. obecná nauka právní může býti jen jedna a její poznatky, jsou-li správné, nemohou nikdy odporovati konkrétním a speciálním poznatkům oněch jednotlivých právních věd, poněvadž má každá jiný předmět: tyto poznávají, co býti má, ona poznává způsob, jakým to lze poznati.”

Při tomto vymezení předmětu spisu jest jasno, proč se jeho látka vzpírá systematickému uspořádání a proč autor připadl na nápad jistě originelní podati teorii ve formě slovníku. Jest to důsledkem skutečnosti, již jsem již v cit. své první kritice vytkl, že Weyr názvem teorie práva shrnuje tři zcela různé věci, totiž:

1. problém forem normativního poznávání, tedy otázky noetické,

2. problém normativního poznávání jako obdoby t. zv. exaktních věd (roz. matematických), tedy otázky, jaké možnosti myšlení nám poskytuje zkoumaná forma poznání, a

3. problém, poznání konkrétního obsahu jednotlivých souborů právních (právních řádů), tedy otázky po určité skupině empirických zjevů.

Weyr k tomu přidává ještě dvojí další smysl své „teorie“, totiž

4. problém normativní metody, a

5. problém obecných, t. j. bez ohledu na konkrétní obsah jednotlivých právních řádů získaných a obecně platných poznatků, aniž uznal za vhodné vymezení, čím se liší skupina 4. od 1. a skupina 5. od 2.

Jde tu tedy o sloučení poznatků předmětem i metodou tak rozdílných, jako kdybychom v jakési teorii mostů shrnuli 1. problém prostoru, 2. problém křivek, 3. poznání mostních oblouků, t. č. v RČS. se vyskytujících, 4. způsob, jak se vypočítávají křivky těchto oblouků, a 5. nauku o tom, co platí obecně o mostních obloucích. Snad na této karikatuře jest jasněji patrné, než na Weyrově originále, proč se jeho teorie vzpírá systematickému zpracování. Je to proto, že tu (i uvědomíme-li si, že skupiny otázek shrnutých pod 4 a 5 jsou již obsaženy pod 1, 2 a 3) jde o tři vědy, tedy, chceme-li, o tři teorie, lišící se jak předmětem, tak metodou.

Jasný systém výkladů není však jen otázkou estetiky vědecké práce, jíž by konec konců podle vkusu autorova bylo možno ne dbati, nýbrž jest to podstatná podmínka úspěchu vědecké práce, poněvadž bez ní nelze se uvarovati nejasnosti co do dosahu a významu a tím i smyslu jednotlivých získaných pouček. Mám za to, že v této nejasnosti systému Weyrova tkví jedna z hlavních příčin neporozumění, s nímž se jeho teorie setkává, i zjevu, že on i jeho žáci mnohem více práce a času musí věnovati odmítání tohoto neporozumění, než prohlubování získaných již poznatků. Neboť pro nedostatek jasného zařazení jednotlivých pouček do soustavy myšlení odpůrci nechápou, na jaké otázky Weyrova teorie chce a může odpověděti, jako na druhé straně přívrženci si neuvědomují, kde tato teorie vykazuje doposud mezery. Právě ve spise, věnovaném ex professo teorii práva ve smyslu Weyrově bolestně postrádáme soustavu exaktních pojmů právních (normologických), jakou v příbuzném směru myšlení podává Engliš pokud jde o soustavu exaktních pojmů teleologických. Pouhý přehled nadpisů § 21—46 spisu Weyrova ukazuje smutné důsledky nedostatku systematiky: naprosté přehlížení rozdílu mezi exaktními a abstraktními poznatky právníckými.

V těchto kritických poznámkách se chci omeziti právě na tuto stránku Weyrova díla, totiž na otázku, v čem vidím nedostatky jeho systému a jaké z toho plynou důsledky pro vývoj právní vědy. Jestliže tedy pozornost obracím na stránku spisu, s níž nesouhlasím, nesmí tomu býti rozuměno jako zavržení nebo podcenění díla. Naopak chci se pokusiti o důkaz, že přesnější systematikou by teprve byly vystoupily a pro vývoj vědy se staly plodnějšími základní poznatky Weyrovy, s nimiž v podstatě souhlasím a v nichž vidím podmínku, bez jejíhož splnění nedojdeme ke skutečné vědě právní. Neboť ačkoliv mne Weyr — zase následkem neujasně-

nosti systematiky — zařad'uje mezi odpůrce normativní teorie, pociťuji bolestně, jestliže tolik dobrých myšlenek přichází na smar — nejasnou systematikou, jež brání, aby byl vystižen smysl a dosah jednotlivých pouček.

Když Weyr na cit. místě (str. 74) definuje právní vědu jako 'vědu o normách a jejich obsahu', zmiňuje se sám, ovšem bohužel jen mimochodem, že tu jde o dvojí předmět poznávání, totiž jednak o normu jako formu myšlení, jednak o obsah, jež v této formě myslíme, a velmi jemně vystihuje rozdíl, který jest mezi poznatky obojího tohoto druhu, totiž, že jedněmi poznáváme, co býti má, druhými poznáváme způsob, jakým to lze poznati. Jestliže k tomu dodáme, že poznatky o tom, co býti má, čili poznatky o obsahu normy jsou dvojího druhu: jedny, jež vyplývají z konkrétního právního řádu, druhé, jež nezávislé na vůli normotvůrcově slouží hlubšímu pochopení formy normy, jež sice, jako každá forma myšlení není bez obsahu myslitelná, v níž však můžeme empirický, ze zkušenosti čerpaný obsah nahraditi obsahem uměle konstruovaným za tím účelem, abychom na něm demonstrovali myšlenkové možnosti, dané zkoumanou formou myšlení (jednotkou v matematice, bodem v geometrii, člověkem svobodným, rozumným a mravným v poučkách přirozeno-právních, normou jakéhokoliv obsahu v Kelsenově a Weyrově normologii), docházíme již na základě učení Weyrova k tomu, že jsou tři podstatně rozdílné předměty a metody právního poznávání, totiž noetické, exaktní a empirické. Jde tu tedy především o poznávání noetické, zabývající se formou normy, jež pro právní myšlení není jinak myslitelný, než ve formě normy. Weyr se však mýlí, domnívá-li se, že by toto poznání normy jako formy myšlení bylo analogon exaktních (matematických věd) v oblasti věd přírodních. Neboť noetika nepatří k exaktním vědám, nýbrž v určitém smyslu je součástí logiky jako nauky o podmínkách a mezích našeho poznávání. Úkolem exaktních věd je něco jiného, než poznati formy našeho myšlení. Zásadní rozdíl si uvědomíme, uvážíme-li, že něco jiného jest vypovidati o formě poznání, a něco jiného jest, používáme-li dané formy, abychom zjistili vztahy myšlenkové, jež právě tato forma nám umožňuje mysliti. Matematika nevypovídá o kvantitě, geometrie o prostoru, teoretická fysika o kausalitě, nýbrž zjišťuje, jaké vztahy kvantitativní, prostorové, kausální jsou myslitelné nezávisle na zkušenosti. Zkušenost se nám pak jeví jako případ v nekonečné řadě vztahů myslitelných, čímž teprve jest nám umožněno, abychom zkušenost myšlenkové ovládli. To asi má na

mysli Weyr, když učí, že jsou v právní vědě pojmy, jež jsou nezávislé na empirických normách a přece platí pro každou empirickou normu. Normotvůrce nemůže je tvořiti ani měniti, poněvadž ony jsou podmínkou, za jejíhož předpokladu teprve lze určitý myšlenkový obsah označiti jako normu, podobně jako myšlenkový obsah, jež označujeme jako kruh, nelze mysliti bez logických předpokladů myšlení prostorového.

Od těchto exaktních poznatků musíme lišiti poznatky empirické, čerpané ze zkušeností. I při těch ovšem musíme užití forem myšlení přiměřených cíli našeho poznávání. Kdežto však při exaktních poznacích nám nezáleží na obsahu, při poznacích empirických forma poznání nám umožňuje, abychom určité výseky zkušenosti s jinými slučovali v logickou jednotu, v systém poznatků *).

Zdá se mi tedy, že by se Weyr nikterak nebyl zpronevěřil svému filosofickému východisku, kdyby rozdily, jež uznává, třeba by je jinak formuloval, vzal za základ rozčlenění své teorie a pojednal odděleně o

1. noetice právnícké,
2. exaktní právní vědě, a
3. empirické vědě právní.

Tím by ovšem byl již při prvních krocích poznal, že jeho základní definice právní vědy či teorie jako vědy o normách a jejích obsahu je neudržitelná. Neboť vztah normy k poznávací činnosti jest v každém z těchto odvětví právní vědy jiný.

V právnícké noetice jest skutečně, jak Weyr učí, norma

1. p ř e d m ě t e m p o z n á n í, poněvadž jen v ní vypovídáme něco o normě. Naproti tomu v exaktní právní vědě jest norma jako forma poznání

2. p r o s t ř e d k e m p o z n á v á n í, poněvadž tu užíváme formy normy, abychom stopovali možnosti myšlení dané touto formou, konečně v empirické vědě právní jest norma

3. v ý s l e d k e m p o z n á v á n í.

*) Jestliže mezi normativisty pro rozdíl mezi exaktními a empirickými poznatky počíná se zvířati rozlišení mezi pojmy vystihujícími podstatu a pojmy vystihujícími obsah práva (Rechtswesens- a Rechtsinhaltsbegriffe), kteréhožto označení i Weyr místy užívá, musíme si býti vědomi, že se tu používá dnes již neobvyklé, z filosofie Aristotelovy a ze scholastiky vzaté mluvy. Neboť forma myšlení je podstatou zjevu jen, chápeme-li ji jako entelechii, jako ideu, jež z beztvaré látky teprve tvoří jsoucno. To již není idealismus ve smyslu Kantově, jež všechny tyto spekulace o podstatě zjevů, které tvořily osu scholastiky, odkázal ze sféry vědy do sféry metafysiky.

Neboť nazýváme-li s Weyrem normou výraz něčeho, co býti má (str. 34), jest výsledkem poznávání empirických norem právě jiný výraz toho, co býti má, čili nová norma. Poznávání normativní spočívá právě v tom, že z empirických myšlenkových vytvořů (zákonů, nařízení, rozsudků, smluv atd.), jež jen velmi zřídka vyslovují celý obsah normy, vyvozujeme skutečnou, platnou normu, zjišťujeme, co v daném případě má býti.

2. Intelukt a vůle. Cestu k tomuto logicky jasnému roztrídění obsahu právní vědy si Weyr podle mého zdání zbytečně zatarasil tím, že hned v čelo svého spisu přímo za charakteristiku svého filosofického východiska položil úvahu o intelektu a vůli (poznávání a jednání) a zdůraznil tak učení, k němuž stále se vrací, že úkolem vědy jest poznati, a že tedy každá činnost tvořivá spadajíc do pásma vůle leží mimo kruh vědy. Tímto strohým vymezením funkce poznávací vyloučil totiž Weyr úvahu o tom, zda neužíváme slova „poznání“ v jiném smyslu, mluvíme-li o poznání noetickém či o poznání exaktním, či konečně o poznání empirickém. Z učení kritického idealismu, jež staví Weyr v čelo svého spisu, toto vyloučení z různého smyslu slova „poznání“ rozhodně nevyplývá. Neboť předpokládá-li poznání nejen objekt, nýbrž i poznávající subjekt, není tím řečeno, že by mezi oběma musil býti vždy týž vztah. Jest jistě myslitelné, že kritický rozbor různých poznatků a rozlišení jeho prvků formálních od obsahových nazveme stejně poznáváním, jako stopování možností myšlení daných určitou formou, jako konečně uvědomení si obsahu, jež ovšem lze mysliti jen v určité formě. Ale ve spise převážně metodologického rázu bylo by věci žádoucí aspoň na možnost tohoto trojího aspektu poznání upozorniti, zvláště když v dřívějších kritikách jsem naň již poukázal.

Ostatně ono strohé odlišení intelektu a vůle, jež Weyr tak houževnatě hájí, že neuznává ani za nutno je blíže odůvodniti, připomíná mnohem více populární metafysiku Schopenhauerovu, než jemnou kritickou práci Kantovu, již Weyr se tak rád dovolává (str. 24, 357). A zase je to spíše Schopenhauer podle kdysi populárního spisu *Die Welt als Wille und Vorstellung*, než Schopenhauer jako autor mnohem jemnějšího spisu *Die vierfache Wurzel des Satzes vom zureichenden Grunde*. Než ať je filiace Weyrova rozlišení jakákoliv, nepochybným se mi zdá, že si tím Weyr znemožnil ujasniti si rozdíly, které by mu byly poskytl pevnější základ k systematickému uspořádání jeho v podstatě správných myšlenek. Jen následkem této zásadní kon-

traposice poznání a chtění (v. však str. 126 a 157) nepostřehl Weyr, že slovo „poznání“ může mítí různý smysl, a že omezili pojem poznání tak, jak činí Weyr, vzdáváme se možnosti vystihnouti to, co charakterisuje poznávání právnické. Bohužel Weyr nikde nám nepodává podrobnějšího rozboru svého pojmu poznání a omezuje se na hlásání základního prý dogmatu kritického idealismu, že subjekt poznávající nic nechce, než poznati, a že tedy také nic netvoří, nýbrž právě jen poznává to, co tu již je (platí). Je-li to skutečně mínění Weyrovo, obávám se, že kdo opouští půdu kritického idealismu, je on. Připomínat' jeho, bohužel příliš stručný a náhodný výklad poznání (str. 24, 25) spíše pozitivisty než idealisty. Neboť bylo právě zvláštností pozitivistů všech věků, počítaje k nim již antické stoiky, že si poznání představovali jako soubor stop, jež na bílém papíře našeho vědomí zanechávají smyslové vněmy. Tím se stavěli proti idealistům, kteří počínaje Platonem v poznání viděli činnost, jíž se projevuje určitá snaha. Kritický idealismus chápe poznání jako čin a ne jako trpění, poznávám a není ve mně poznáváno. Bytost, jež by nechtěla nic poznati, tedy bytost bez vůle, nemohla by též nic poznati, jak příležitostně uznává i Weyr, když připouští, že poznávající subjekt nechce nic — než poznati (str. 28). V tom však právě je jádro problému, co tím chceme říci, pravíme-li „chci poznati“. To nemůže znamenati pouhý pasivní postoj proti objektu, pouhé zrcadlení objektu ve vědomí, nýbrž vůli tvořiti určité myšlenkové obsahy, poznatky. Tvoří poznatky, netvoří ovšem poznávající subjekt objektu poznání, jak učili krajní idealisté, solipsisté. Tohoto důsledku se, jak se zdá, právě obává Weyr, když zamítá učení, že poznání je tvoření něčeho. Poznávající subjekt netvoří objektu, nýbrž tvoří poznatky o objektu. Poněvadž pak podle „základního dogmatu kritického idealismu“ poznání není myslitelné bez subjektu, stejně jako není možné bez objektu, je objekt, který nevstoupil do vědomí lidského nepoznatelný, jinými slovy pro naše poznání jest objekt zastoupen poznatkem o objektu, t. j. myšlenkovým výtvozem vzniklým v mysli subjektu. To pokládám za jádro kritického idealismu.

Když tedy normativní škola právnická správně rozpoznala, že k poznání normy, toho, co má býti, nestačí ty formy poznání, jimiž poznáváme to, co jest, a když Weyr v tom správně vidí její epochální význam pro teorii práva, nemůže „poznati“ znamenati v rámci normativních věd totéž, co v rámci věd ostatních.

Weyr a jeho žáci si ovšem uvědomují rozdíl mezi normativním a tím poznáváním, s nímž pracujeme v jiných vědách (tedy

přece není „poznání“ totéž ve všech vědách), ale označující tento rozdíl jako rozdíl mezi normativním a kausálním poznáváním zase si uzavírají cestu k vystižení jádra rozdílu. To z toho důvodu, že kategorie kauzality není jedinou formou myšlení, jež charakterizuje poznání, jež k vůli stručnosti chceme označovat jako poznání přírodovědecké. Právě-li se, že proti normativnímu poznání stojí poznání kausální, je to logicky stejná chyba, jako kdybychom rozdíl mezi živočichy a rostlinami označovali jako rozdíl mezi ssavci a rostlinami. To je logický omyl metodicky nebezpečný, poněvadž nám znemožňuje naléztí jádro rozdílu.

Uvědomíme-li si však, že kategorie kauzality je jen jednou z forem myšlení, jimiž poznáváme to, co jest, uvědomíme si, že i normativní poznávání v sobě shrnuje různé formy myšlení, jež zase nám umožňují poznati to, co má býti. Kdybychom hledali na straně poznání normativního analogon poznání kausálního, musili bychom normativní poznávání rozložití v jednotlivé formy myšlení, jež slovem „normativní“ shrnujeme. Mínilíme-li kausálním chápáním onu formu myšlení, již dva zjevy spolu spojujeme jako *n u t n ě* spolu spjaté, odpovídala by této kategorii v rámci normativního myšlení ona forma myšlení, v níž spojujeme dva zjevy jako naši vůli spjaté, tedy nespojené jako příčina a účinek, nýbrž jako prostředek a cíl. Kategorii kauzality odpovídá tedy kategorie chtění, postulát ve smyslu Englišové. Norma není myslitelná tam, kde není chtění. To je asi smysl Weyrova učení, že norma je nepoznatelná ve sféře kausálního poznání: ve světě, v němž vše by bylo spjato zákonem nutnosti, by norma neměla smyslu; je myslitelná jen ve světě, v němž se uplatňuje lidská vůle.

Mám-li tedy normu poznati, nemohu pominouti chtění jako onu formu myšlení, jež mi umožňuje normu vůbec mysliti. Ovšem to není chtění ve smyslu iracionálního nedefinovatelného impulsu, jímž se snažím obsah svého vědomí uskutečnití v prostoru a čase, nýbrž chtění jako forma myšlení normou předpokládaná, totiž ona forma myšlení již pořádám představy (v nejširším slova smyslu) do řetězu prostředků a cílů. Mám-li tedy obsah normy poznati, musím jej mysliti jako chtěný. Tím ovšem neříkám, že bych sám, nebo že by vůbec kdo musil tento obsah také skutečně chtítí. Od „mysliti jako chtěný“ jest ke skutečnému chtění stejně daleko, jako od „mysliti jako kausálně nutný“ k průběhu nějakého děje. Je to rozdíl mezi formou myšlení a empirickým obsahem myšlením v této formě.

Mýlí se tedy podle mého zdání Weyr, učí-li, že poznání musí býti, má-li býti vědecké, očištěno ode všeho chtění, a že tedy také vědecké poznání normy musí býti oproštěno od prvku chtění. Jinak prý nejde o činnost vědeckou, nýbrž o činnost praktickou. Pokusil jsem se ukázati, že bez chtění není vůbec poznání možné a že poznávající normu setkáváme se s chtěním dokonce dvakrát, jednou jako s vůlí poznati, již musí míti poznávající empirický subjekt, jednak jako s formou myšlení, poněvadž nelze vůbec normu mysliti, leda myslíme-li její obsah jako chtěný.

Pokládám tedy definici poznání — ač Weyr sám jí nikde neformuluje — jako oné činnosti duševní, jež je prosta chtění, nejen za nedostatečnou, poněvadž čistě negativní, nýbrž i za chybnou, poněvadž bez prvku chtění není poznání, není zvláště poznání normativního. Jestliže tedy Weyr chce právní nauce přiznati čestný titul vědy jen, omezuje-li se na „poznání“ normy v jeho smyslu (str. 25), dává zase z rukou zisk, jímž obohatil metodologii právnickou, totiž poznatek, že normu nelze poznati v rámci myšlení „kausálního“, nýbrž že tu musíme poznávati na základě jiných předpokladů. Obávám se, že tu Weyr zase je bližší pozitivismu, než idealismu, neboť rozdíl ve vědách vidí v rozdílu předmětu poznání, nikoliv, jak idealismus žádá, ve způsobech poznávání. Znamená-li „poznati“ ve vědě normativní totéž, jako ve vědě „kausální“, pak se mohou tyto dvě skupiny věd lišiti jen svým předmětem, nikoliv svými metodami, a jsme zase tam, kde stáli positivisté.

Pramen tohoto omylu je právě v positivistickém předsudku, Weyrem, nemýlím-li se, sdíleném, že věda je zobrazováním jakési mimo subjekt trvající skutečnosti, vlastně zrcadlení objektu v mysli pasivního subjektu. Následkem toho pak chápou positivisté poznávání jako duševní činnost oproštěnou od chtění; věda je objektivní, poněvadž a pokud zobrazuje nějaký objekt. To nepřekvapuje tak u positivistů, jejichž metodologie vlastně zná jen vědy empirické, na zkušenosti spočívající, jako u Weyra, který hledá poznatky právnické na pozitivním právním řádu nezávislé, tedy poznatky exaktní, ač i u něho, jak uvidíme, věc se vysvětluje positivistickým smíšením abstraktnosti s exaktností.

Lituji, že Weyr, ač jsem ho na to ve svých kritikách opětovně upozorňoval, opominul opět v tomto spise vysvětliti, co míní „objektivním“ poznáním, a že nikde nezauljal stanoviska k mému učení, že poznatek není objektivní, poněvadž a pokud zobrazuje objekt (jenž, pokud není myšlenkově zpracován, není

podle kritického idealismu vůbec poznatelný), nýbrž že je objektivní proto a potud, pokud nahrazuje objekt myšlenkovým výtvorem obecně platným. Vůle k poznání je právě vůle tvořiti objektivní poznatky, předpokládá hodnocení myšlenkových obsahů podle jejich objektivnosti, t. j. je projevem snahy uplatniti při tvorbě poznatků jen ty složky myšlenkových obsahů, jež nejsou závislé na individualitě poznávajícího. Jen v tom smyslu je správné tvrzení Weyrovo, že poznání předpokládá nedostatek chtění, t. j. poznávající nesmí nic chtíti pro sebe. Objektivnost jako podmínka vědy není oprostění objektu od subjektu, nýbrž oprostění subjektu od nahodilosti individuálního myšlení.

Hledíme-li takto na akt poznání, pak nemůžeme souhlasiti s Weyrem, že předmětem normativního poznávání je norma. Norma jako forma poznání je předmětem noetiky, jež však není normativní vědou, poněvadž hledá, co jest, totiž z jakých myšlenkových prvků se skládá naše poznávání, a nikoliv, jak předpokládáme u normativních věd, co má býti. V exaktní normologii pak zase norma není předmětem poznání, nýbrž předmětem poznání jsou tu myšlenkové výtvory, jež, jako povinnost, subjekt povinnosti, protiprávnost, vina, suverenita atd., nám norma umožňuje tvořiti, tedy norma je tu nástrojem poznání, podobně jako v geometrii nevypovídáme nic o prostoru, nýbrž používáme formy prostoru, abychom si uvědomili možnosti určitých na zkušenosti nezávislých prostorových vztahů. A konečně v empirické vědě normativní zase nám norma jako forma poznání není předmětem poznání, nýbrž její obsah, jež jen tehdy chápeme normativně, myslím-li jej ve formě normy. Proto tvrdím, že v empirické normologii norma není předmětem, nýbrž výsledkem poznání. Neboť moje potřeba poznání je tu ukojena teprve, vpravím-li empirický obsah do formy normy, takže výsledkem mého poznávání je odpověď na otázku, co má býti, výraz něčeho, co býti má' (str. 34), tedy to, co Weyr nazývá normou. O tom jsem ostatně obsírně pojednal ve svém článku *Právní věda a věda o právu* (Časopis pro právní a státní vědu, XVIII (1935), čís. VI. a VII.), kam odkazuji.

3. Existence a platnost. Málo systematický způsob výkladů Weyrových znemožňuje nám, abychom ocenili jiný rozdíl, jež činí Weyr mezi 'kausálními' a normativními vědami. Některé obraty nasvědčují tomu, že Weyrovi tento rozdíl neznamená jen rozdíl mezi tím, co jest, a tím, co má býti, nýbrž že 'kausálním' poznáváním zjišťujeme existenci, kdežto normativ-

ním poznáváním zjišťujeme platnost, čili, že při ‚kausálním‘ poznávání máme před sebou skutečnost, při normativním výraz něčeho, co má být, co tedy není, ale platí (str. 25, 356). V tom vidím zase dozvuky pozitivistického způsobu myšlení ztotožňujícího skutečnost s tím, co jest. Idealismus, k němuž Weyr se hlásí, nemůže, chce-li být důsledný, toto ztotožnění uznati; vždyť východiskem jeho je právě noetický předpoklad, že o tom, co tu je bez subjektu, nemůžeme nic vědět (str. 25, 27). Vím o skutečnosti jen to, co vím, t. j. co prošlo formujícím aparátem lidského myšlení. Věta tedy, již vypovídám, že něco jest, nezobrazuje skutečnost v celé její nekonečné různosti a stále měnivosti, nýbrž nahrazuje ji myšlenkovým výtvořem, v němž podle určitých pravidel jsou sloučeny určité znaky skutečnosti. Tento myšlenkový výtvoř (výpověď o tom, co jest), může být správný nebo nesprávný. Jeho správnost nemohu pověřiti srovnáním se skutečností, jak Weyr naznačuje, poněvadž ta je nepoznatelná, nýbrž zase jen s jiným myšlenkovým výtvořem (obyčejně souborem smyslových vněmů: jdu se na věc podívat, přečtu si, co o ní bylo psáno, zeptám se zkušenějších atd.). Proto nemůžeme rozdíl mezi kausálním poznatkem (výpovědí o tom, co jest, stručně soudem) a normativním poznatkem (výpovědí o tom, co má být, normou) charakterisovati jako rozdíl mezi existencí a platností, poněvadž o existenci víme jen to, co pojmem do svých soudů, čili co platí jako objektivní soud. Platnost je tedy atributem jak soudu, tak normy, ovšem předpokládajíc v obou případech, že jsou objektivní.

4. **Objektivnost.** Tím přicházíme k nejosudnější nejasnosti výkladů Weyrových, který nikde nepodává podrobnějšího rozboru pojmu objektivnosti a skutečně také užívá tohoto výrazu v různém smyslu na př. i jako synonyma absolutnosti (str. 18). Pokoušel jsem se opětovně, aniž se Weyr pokusil to vyvrátiti, dokázati, že objektivnost není a nemůže být vlastností objektu, nýbrž že je to vlastnost poznatku, a to ta vlastnost, že poznatek vytvořen je podle obecně platných pravidel poznávání tak, že každým jiným správně myslícím musí být uznán za správný. Správný a nesprávný pak že může být nejen poznatek o tom, co jest, nýbrž i poznatek o tom, co má být, načež říkáme v prvním případě, že náš poznatek, objektivní výrok o tom, co jest, jest pravdivý, v druhém pak že náš poznatek, objektivní výrok o tom, co má být, jest spravedlivý.

Souhlasím-li tedy s Weyrem, že jen objektivní poznatky mohou tvořiti vědu, neplýne mi z toho ještě, že by právní věda, v níž myšlenkově zpracovávám normy, mohla býti jen věda o normách, t. j. věda, jež by mi hlásila pravdu o normách. Naopak z toho, že skutečnost je poznatelná jen, je-li myšlenkově zpracována, dále že je dvojí základní způsob, jak mohu skutečnost myšlenkově zpracovati, totiž ‚kausální‘, ptám-li se, co jest, a normativní, ptám-li se, co má býti, a za třetí, že objektivnost není vlastností objektu, nýbrž vlastností myšlenkového jeho zpracování, vyplývá mi z toho, že nejsou jen objektivní soudy, poznatky o tom, co jest, nýbrž i poznatky o tom, co má býti, normy. Z toho vyvozují, že právní věda není systém objektivních soudů o normách, nýbrž systém objektivních norem. V tom se tedy s Weyrem rozcházím diametrálně, poněvadž jemu z kritického idealismu vyplývá, že skutečná věda nikdy nemůže tvořiti norem, kdežto já se snažím dokázati, že v tvorbě objektivních norem je právě jádro právní vědy. Rozcházím se pak s ním při vší úctě a přátelství, jež k němu chovám, a jež, jak doufám, spočívá na vzájemnosti, i v tom, že Weyr mne pokládá (str. 376) za odpůrce normativní teorie, kdežto já si lichotím, že se liším od oficiálních zastánců této teorie tím, že se snažím o čistější a důslednější propracování jejich myšlenkových předpokladů. Snažím se totiž vybudovati metodologii právnickou na základech předpokladů kritického idealismu odmítaje metodologické předpoklady pozitivismu, jichž nacházím u Weyra i Kelsena ještě příliš mnoho.

5. Dvojí smysl slova ‚platnost‘. Chápu velmi dobře, proč Weyrovi moje učení, že věda právní tvoří objektivní, t. j. platné normy, se zdá ohavným přirozenoprávním kacířstvím, jímž se vylučuji z řad vědeckých pracovníků vůbec a zastánců normativní teorie, jako nejpršnější vědecké denominace právnické, zvláště. Jest to pochopitelná obava, že by tak mohl vzniknouti myšlenkový směr, jenž by pod zdáním vědy podrýval společenský řád spočívající na uznání platnosti pozitivního, zákonodárcem a jinými státem autorisovanými normotvůrci vytvořeném právním řádu. Pomímám zcela otázku, zda obraz, jež o přirozenoprávních naukách podává nahodile a zcela nesoustavně Weyr, a v němž tato snaha nahraditi jisté státem autorisované právo nejistými výtvary fantasmie vystupuje jako jádro a charakteristikon přirozenoprávních směrů, jest správný. Mám o tom vážné pochybnosti. O to však na tomto místě nejde, nýbrž o to, zda mé učení otvírá dveře myšlenkovým směrům, jež Weyr pokládá

za jádro přirozenoprávních nauk. To popírám, a opět si lichotím, že jsem východisku Weyrovy teorie bližší a věrnější, než on sám. Jde jen o to, ujasniti si, čím se liší právní věda od ostatních věd normativních. I v tomto směru odkazuji k nahoře citované své kritice Weyrových Základů, a dodal bych jen tolik:

Hledím-li na normu jako na výraz toho, co má býti, tedy jako na poznatek o tom, co má býti, znamená mi objektivní norma podobně jako objektivní soud, normu platnou, t. j. takovou, jíž každý správně myslící musí uznati za správnou. Zde tedy platnost normy, výpovědi o tom, co má býti, stejně, jako platnost soudu, jde-li mi o zjištění toho, co jest, vyplývá z její logické struktury, totiž z toho, že při jejím tvoření bylo šetřeno určitých pravidel správného myšlení. Nutnost, jíž jsa poslušen, normu uznávám, jest tu nutnost logická, nutnost, chceme-li, povinnost správně mysliti.

Jestliže však Weyr puzen patrně snahou po objektivnosti v jeho smyslu, chce předmětem poznání právní vědy míti vždy jen normy určitého právního řádu (jeho princip výlučnosti, str. 45), spočívá důvod, proč těmto normám dává přednost před jinými, v něčem jiném, než v jejich objektivnosti a tudíž logické platnosti. Jsou to ovšem také platné normy, ale ne platné podle zákonů myšlení, nýbrž podle zákonů země, o niž jde. Je tu tedy užito slova ‚platnost‘ v dvojím různém smyslu. V prvním případě jde o kategorii logickou, náležející do noetiky, po případě do exaktní normologie, v druhém jde o obsah pozitivních norem, tedy o pojem patřící do empirické pravovědy.

Kdo pozorně přečte, co Weyr píše o formální a obsahové jednotnosti právního řádu (na př. str. 45 n.), přizná mi snad, že opět není obojí naše učení od sebe tak vzdáleno, jak by se mohlo zdáti na první pohled (to nejnověji jemně ukázal P r o c h á z k a v článku La théorie du droit de Weyr, Revue internat. de la Théorie du Droit XI. 1937 str. 93 n. zvl. str. 105). Opět mám za to, že Weyr by byl sám dospěl k tomuto rozlišení, kdyby byl ve své teorii věnoval náležitou pozornost systematickému rozvržení látky, v našem případě rozlišení normativních poznatků exaktních a empirických.

6. J e d n o t n o s t p r á v n í h o ř á d u. Otázka formální a materiální jednotnosti právního řádu podle Weyra (str. 46), dvojího smyslu slova ‚platnost‘ podle mne přivádí nás k dalšímu zdánlivě nepřekonatelnému rozporu mezi námi. Weyr tu opět pracuje s požadavkem jednotnosti, aniž podrobněji vyložil jeho

smysl, jmenovitě jeho souvislost se základním jeho noetickým postojem.

Marně se ptám, proč by musily normy určitého právního řádu, jak tvrdí Weyr, tvořiti logickou jednotu, když přece jsou podle jeho učení jen objektem poznání lišícím se od jiných jen tím, že vypovídají, co má býti. Nenacházím důvodu, proč by za tohoto stavu věcí bylo vyloučeno, aby platilo současně ‚má býti A‘ i ‚nemá býti A‘. Ovšem však je to vyloučeno, jestliže se mnou si uvědomíme, že normy jsou myšlenkové výtvořiny, jimiž se snažíme se orientovati ve světě, jenž má býti. A a non A mohou vedle sebe existovati, ale nemožou současně platiti (mohu utvořiti správný soud: ‚Petr je živ, Pavel je mrtev‘, ale nemožou tvrditi ‚Petr je živ i mrtev‘.) Předpokládaná (praestabilisovaná) harmonie Vesmíru, kdysi oblíbený důkaz existence boží, patří od Kantovy kritiky do sféry náboženství: vědecky můžeme na myšlenkovou jednotnost (nedostatek logického odporu) hleděti jako na postulát správného myšlení, nikoliv jako na vlastnost poznávaného objektu. Weyr sám je již velmi blízek tomuto poznatku, když učí, že v právní vědě si stát nesmíme představovati jako příčinu, nýbrž jako regulativní princip práva (str. 46, 51, 52, 71). Je to pomocná představa právnícké logiky, mající nám usnadniti představu jednotnosti právního řádu. Je to ovšem anthropomorfismus, poněvadž tu státu imputujeme lidský způsob myšlení. Pokusíme-li se věc si představití bez anthropomorfismu, postřehneme snadno, že Weyrův stát jako regulativní princip právního řádu je totéž, jako můj požadavek objektivnosti normativního myšlení. Neboť objektivnosti jako vlastnosti poznatku o tom, co má býti, lze dosíci jen tvorbou takových poznatků, které musí každým jiným správně myslícím býti za správně uznány, což je jen tehdy možno, vpravíme-li získaný poznatek do jednotného systému myšlenkového, t. j. do systému, jehož jednotlivé články jsou spolu spojeny podle určitých obecně platných norem myšlení.

To neznamená, jak patrně se obává Weyr, že by právní věda mohla tvořiti normy, které by odporovaly právnímu řádu, že by nad soubor norem vytvořených způsobem ústavou toho neb onoho státu stanoveným kladla soubor norem vytvořených jen podle pravidel správného myšlení.

Neboť zvláštnost právníckého myšlení, jímž se liší ode všech jiných druhů normativního myšlení, není v obsahu norem ani v jejich původu, nýbrž v metodickém postupu, že totiž se tu ve

svém myšlení o tom, co má být, podřazujeme státnímu zřízení tak, že normy určitým způsobem vzniklé považujeme za platné, za objektivní. Proto definuji právní vědu jako soustavu normativních poznatků (norem) v rámci předpokládaného právního řádu. Neboť poznati platné normy státní je úlohou právní historie, po případě sociologie; právní věda ve vlastním slova smyslu počíná se teprve tam, kde v rámci takto zjištěných norem tvoříme soustavu poznatků o tom, co má být. To není, jak Weyr se domnívá, jen úkolem právní praxe. Naopak právní praxe snaží se zpravidla vytvořiti autoritativní normy, jež by platily, i kdyby nebyly po logické stránce objektivní. Teprve věda vyzvedá ty poznatky o tom, co má být, jež platí bez ohledu na postavení normotvůrce v organismu státu, t. j. jež opírajíce svou platnost jen o zákony logiky, nepotřebují ke své platnosti autorisace státu.

Že při právnickém myšlení vedle sebe platí normy, jež platí proto, že jsou podle zákonů logiky objektivní pokud neodporují normám, jež platí, poněvadž právní řád jim přisuzuje platnost bez ohledu na jejich logickou strukturu, není poznatek, k němuž bychom dospěli noetickým rozbořením, ani úvahou exaktní, nýbrž je to poznatek empirický. Na určitém stupni svého vývoje lidstvo si uvědomuje potřebu norem, jež by platily působením autority, od níž pocházejí neb již jsou přičítány, nikoliv působením zákonů správného myšlení. Je to jakési analogon církevních dogmat, v jejichž rámci a za předpokladu jejichž platnosti se počaly vyvíjeti vědy ve středověku, nebo s jiného hlediska analogon peněz, jež také každý musí přijímati jako předměty určité hodnoty, nikoliv proto, že tuto hodnotu skutečně mají, nýbrž proto, že autorita státu jim tuto hodnotu propůjčuje. Státní normy mají pro právnické myšlení nucený oběh, nebo jinak, právní věda pracuje s fikcí objektivnosti státních norem podobně jako pracuji s určitým kouskem papíru finguje, že má hodnotu 10 Kč. (Weyr se tedy, mimochodem řečeno, mýlí, má-li (str. 222), za to, že fikce jako pomůcka vědecké práce ve smyslu Vaihingerova Als ob je výhradou poznávání ‚kausálního‘. Naopak bylo by velmi vďečným tématem metodologie právnické stopovati, kde a kdy se tu pracuje s fikcemi.)

7. Spravedlnost. Obava, že by do právní vědy mohly vniknouti prvky přirozenoprávní, jest, jak se zdá, pro Weyra též rozhodná, když z kruhu vědeckých úvah právnických vylučuje

pojem spravedlnosti. Kde Weyr, jako ostatně i Kelsen, mluví o spravedlnosti, činí tak s útrpným, v nejlepší případě shovívavým úsměvem vědce odmítajícího naivní pověru laikovu. Bohužel, opět tu Weyr neříká, odkud bere svůj pojem spravedlnosti, ježž zamítá, třeba by snad autor, s nímž polemisuje (na př. já) hájil zcela jiný pojem spravedlnosti. Proto zase tu není tak hlubokého rozdílu mezi jeho naukou a mou, jak by se na první pohled zdálo. Aspoň zcela s ním souhlasím, zamítá-li spravedlnost v tom smyslu, že by byla výsledkem srovnávání dané normy s nějakou normou neb zásadou nemající opory v právním řádu. Není mi též známo, že by se v právní vědě kde užívalo pojmu spravedlnosti v tomto smyslu leda tam, kde jako v osvícenských naukách přirozenoprávních, nejde o hledání poznatků právnických, nýbrž o objektivní formulaci určitých požadavků politických. Rovněž zcela s ním souhlasím, vytýká-li (str. 83), že pojem spravedlnosti je formální, t. j. nezáleží na obsahu normy, kterou něco hodnotím, a dodává-li (str. 84), že dokazovati lze jen r e l a t i v n í spravedlnost, a b s o l u t n í spravedlnost lze jen předpokládati a není tudíž tato spravedlnost předmětem poznání (sc. vědeckého). Mýlí se však, a to zase následkem své neúplné systematiky, domnívá-li se, že tím je problém spravedlnosti pro právní vědu vyřízen. Neuvědomuje si, že on sám ukázal cestu, kde hledati vlastní místo nauce o spravedlnosti, když vedle nauky o obsahu norem postuluje nauku exaktní, ježž by byla analogem matematiky, a platila tedy o normách bez ohledu na jejich obsah. Do této skupiny poznatků, do exaktní normologie, patří právě pojem spravedlnosti, ježž je pro obor normativního poznávání úplným analogem pravdivosti v oboru poznání ‚kausálního‘, výpovědi o tom, co jest. Vůlí ke spravedlnosti vyjadřujeme snahu tvořiti objektivní normy stejně, jako vůlí k pravdě vyjadřujeme snahu po objektivních soudech. V tom smyslu spravedlnost jako pravda nejsou předmětem našeho poznání, nýbrž předpokladem správného poznání. Kdo nechce pravdu, nemůže platně vypovídati, co jest, jako ten, kdo nechce spravedlnost, nemůže platně vypovídati, co má býti. Neboť upozornil jsem opětovně, že vytvořiti objektivní poznatek ať o tom, co jest, ať o tom, co má býti, znamená vytvořiti takový poznatek, ježž možno bez logického odporu včleniti do soustavy poznatků na jedné straně o tom, co jest, na druhé straně o tom, co má býti. Neboť jen tím, že poznatku vykážeme jeho logicky nutné místo v předpokládané soustavě poznatků, dosahujeme toho, že se stane platným, t. j. že jej každý správně myslící musí

za správný poznati. Takové včlenění do soustavy poznatků je ovšem beze zbytku možné jen v exaktních vědách, při nichž obsah poznatku nečerpáme ze zkušenosti, nýbrž sami si tvoříme právě podle potřeb poznání myšlenkových možností určitým způsobem poznávání daných (na příklad jednotku v matematice, bod v geometrii, jednotku hmoty neb energie ve fyzice). Proto jen v exaktních vědách je možná absolutní pravda, pokud stopujeme možnosti poznání toho, co jest, absolutní spravedlnost, pokud stopujeme možnosti myšlení o tom, co má býti. Jakmile vstoupíme do sféry věd empirických, nejsou již absolutní pravda neb absolutní spravedlnost myslitelné, poněvadž tu právě již nejde o stopování možností myšlení, nýbrž o zjištění obsahu daného irracionální zkušeností. Zde pravda nevystupuje jako cíl, nýbrž jako směr myšlení, a podobně spravedlnost. Je zvláštní, že ani Weyr ani Kelsen si nepovšimli, že v oboru poznání toho, co jest, věda empirická již dávno zamítla absolutní pravdu, že tu vůbec nemluvíme již o věčných pravdách, a přece si jsme vědomi, že kdybychom nevěřili v pravdu, nebyli bychom s to nic poznati. Nelze tedy normativním vědám empirickým činiti z toho výtku, že neznají absolutních, věčných norem. Nelze z toho však také vyvozovati, že tedy pojem spravedlnosti jest pro normativní vědu zbytečný. Jest stejně nutný jako pojem pravdy pro vědy kausální. Jest to formální požadavek tvorby poznatků, chceme-li regulativní princip tvorby objektivních poznatků.

Weyr jest již velmi blízek tomuto učení, když praví (str. 84), že při sestrojování jednotlivých normových souborů podle kriteria obsahového — jež jako činnost poznávací staví proti činnosti normotvorné — se užívá určitého obsahového kriteria (vrchní normy nebo zásady) stanoví se tedy předpoklad (hypothesis) poznávání a netvoří se předmět tohoto poznávání. Jen opět následkem vadné své systematiky přehlíží, že toto sjednocení obsahu určitého řádu předpokládá jako hypothesu formální pojem, jenž není proto tu, v empirické pravovědě, předmětem poznání, poněvadž jako formální pojem je nástrojem umožňujícím nám určitou skupinu zjevů chápati jako jednotu. Tento nejvyšší pojem, tato hypothesis, není tedy, jak Weyr se domnívá, nejvyšší nadřaděný obsahový pojem, nýbrž pojem formální, jenž není získán srovnáváním empirických obsahů (indukcí), nýbrž jest získán rozbořem podmínek správného normativního myšlení.

8. Exaktnost a abstraktnost. S touto metodickou nejasností, totiž s nedostatečným rozlišením mezi exaktními a

abstraktními pojmy, s chápáním exaktních pojmů jako vyššími stupni abstrakce, setkáváme se u Weyra právě zase následkem nedostatečného rozlišení domény noetických, exaktních a empirických poznatků, velmi často (na př. str. 81, 11, 13). A zajímavé jest opět, že to byl právě jeden z charakteristických rysů pozitivismu, jenž představuje si poznání jako pasivní zrcadlení se objektu ve vědomí, neznal jiné tvorby abstraktních poznatků, než indukci, a snažil se proto i exaktní pojmy opřít o zkušenost. Naproti tomu idealismus, k němuž se hlásí Weyr, jsa si vědom, že poznání není zrcadlení objektu v pasivním subjektu, nýbrž výsledek součinnosti objektu a subjektu, dochází k přesnému rozlišení exaktních poznatků od empirických třeba sebe abstraktnějších. Rozdíl jest v tom, že exaktní poznatky nečerpáme ze zkušenosti, nýbrž z možností myšlení daných určitou formou myšlení, tak že není mezi exaktními a abstraktními pojmy rozdíl kvantitativní, jak se ve shodě s pozitivisty domnívá Weyr (na př. str. 171), nýbrž rozdíl kvalitativní. Spočívá pak rozdíl v tom, že při empirických pojmech, třeba sebe abstraktnějších kriteriem správnosti jest souhlas se zkušeností. Naproti tomu exaktní pojem je správný i odporuje-li zkušenosti, poněvadž při exaktních pojmech neslučujeme v myšlenkovou jednotu zkušenost, nýbrž možnosti myšlení dané určitou formou. Možno-li exaktní pojmy někdy nadřaditi pojmu empirickému (kolo od vozu má určité znaky geometrického pojmu kruhu), není to proto, že by kruh byl nadřaděným pojmem kola, nýbrž proto, že i empirii lze mysliti jen ve formách myšlení, tedy že empirické zjevy se nám s určitého hlediska jeví jako případy nekonečné řady možností myšlení daných určitou jeho formou. Je tu tedy s určitého hlediska poměr obrácený, než je v poměru konkrétnějšího pojmu k abstraktnějšímu. Kdežto abstraktní pojem je závislý na podřaděných pojmech konkrétnějších, umožňuje nám exaktní pojem chápati po určité stránce pojmy konkrétnější. Tuto vlastnost exaktních pojmů Weyr sice na některých místech (str. 165, 169) zjišťuje, aniž však jí vysvětluje, a proto mu splývají normativní poznatky exaktní s poznatky abstraktními. Proto mu na jedné straně, jak jsme právě viděli, exaktní pojem spravedlnosti se jeví jako ‚vrchní norma neb zásada, jako hypotese‘ umožňující nám chápati soubor norem jako obsahovou jednotu, na druhé straně mu chybí porozumění pro tvorbu abstraktních empirických pojmů právních, jak ji pěstovali římstí právníci a jak ji pěstuje jím zavrhaná ‚tradiční věda právní‘ (str. 144n.). Jsem dalek toho, abych si přisuzoval lepší znalost

právníckou práci s pojmy, že však daleko předstihnou svou dobu dělá si posměch z těch romanistů, kteří jednotlivým pojmům římského právnictví přisuzují ráz pojmů exaktních, na obsahu konkrétního právního řádu nezávislých, a velmi důvtipně dokazuje, co se tu snažím zběžně dokázat proti Weyrovi, že římské právnícké pojmy, jež převzala i moderní doktrína právnícká, jsou pojmy empirické, vyvozené indukci z právního řádu v Římě v určitém období plativším, takže je nelze beze zkoušky přenášeti na nynější právní řády anebo pokládati za pojmy exaktní na konkrétním empirickém právním řádu nezávislé.

Těchto několik nahodile vybraných poznámek, jež by bylo lze libovolně rozmnožiti (na př. o často Weyrem zdůrazňovaný rozdíl mezi statickým a dynamickým postojem právní vědy, str. 48 a j., jež by se nám, jak za to mám, při podrobnějším rozboru zase ukázal jako rozdíl mezi exaktní a empirickou pravovědou) nemá rozhodně znamenati nějaké podcenění nebo dokonce zamítání práce Weyrovy. Chci jen ukázati, že teorie Weyrova, již pokládám v podstatě, pokud jde o výsledky, za správnou, by byla jen získala jemnější systematikou díla, jak předpokládá idealistické východisko. Tím by byl Weyr svou teorii zbavil přežitků převzatých z běžného pozitivismu, jež zbytečně ruší jednotnost jeho velkorysých myšlenkových stavby.